

**ОСВІТА
НАУКА
ВИРОБНИЦТВО**

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Українське відділення
Міжнародної академії наук педагогічної освіти
Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка
Стахановський філіал МАНПО
Стахановський науково-навчальний інститут гірничих
та освітніх технологій
Українська інженерно-педагогічна академія

**ОСВІТА
НАУКА
ВИРОБНИЦТВО**

№ 4
2012

Луганськ – Стаханов

А Л Ь М А Н А Х
П Е Д А Г О Г І Ч Н И Й

ЗМІСТ

1. Курило В. С. Ретроспективний аналіз організації самостійної пізнавальної діяльності учнів у навчальному процесі.....	6
2. Чиж О. Н. Самостійна пізнавальна діяльність студентів у навчальному процесі.....	14
3. Шегута М. А., Плетньов М. В. Проблеми соціалізації особистості в умовах інформаційного суспільства.....	24
4. Лобода С. М., Малькова М. О. Формування пізнавальної активності молодших школярів у навчальній діяльності.....	36
5. Бондарь А. Ф., Бондарь К. В. Боевые действия на Украине в годы Великой Отечественной войны.....	45
6. Штанько Л. А., Гавриленко Ю. В. Методические положения системы управления охраной труда.....	53
7. Штанько Л. А., Дагаев Р. М. Учебный процесс как теоретическая подготовка квалифицированного специалиста.....	58
8. Штанько Л. А., Лаба Е. А. Санитарно-гигиенические нормы и профессиональный отбор на производстве.....	61
9. Карчевский В. П., Тимофеева Е. Б. Вербальный интерфейс “компьютер-пользователь”.....	64
10. Каркачевская Н. В., Логачева О. А. Применение электронных презентаций в подготовке студентов инженерно-педагогических специальностей.....	68
11. Райок В. Г., Тугай В. В. Процеси на кінцевих ділянках механізованих лав як об'єкт права власності в дипломному проекті.....	75
12. Райок В. Г., Уманський А. В. Основні фактори впливу на вибір технологічних схем і прохідницького обладнання.....	81
13. Тугай В. В., Райок В. Г. Аналіз способів захисту від перевантаження силових систем транспортних машин.....	84
14. Райок В. Г., Тугай В. В. Розробка заходів щодо підвищення ефективності роботи прохідницького обладнання шахти.....	92
15. Авершин А. О., Червоניים В. С. Про актуальність підготовки фахівців за спеціальністю “професійна освіта. охорона праці” в м. Стаханов.....	96
16. Кубанов Р. А. Тренінг з організації продажу як засіб професійної підготовки майбутніх маркетологів.....	100
17. Шехавцова С. О. Сучасні форми контролю самостійної діяльності студентів у процесі професійно-педагогічної підготовки.....	106
18. Маркотенко Т. С. Виразність мовлення як складова культури майбутнього вихователя ДНЗ.....	112

Маркотенко Тамара Савеліївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філологічних дисциплін Інституту педагогіки і психології ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка"

ВИРАЗНІСТЬ МОВЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДНЗ

Закони України "Про мови", "Про освіту", Державна національна програма "Освіта" ("Україна, ХХ ст.") спрямовані на становлення й розвиток національно-мовної особистості, яка має вільно володіти нормами усної та писемної форм літературної мови, цілеспрямовано й майстерно використовувати мовні засоби в різних мовленнєвих ситуаціях, дотримуючись комунікативного кодексу. Основні аспекти формування виразності мовлення та методики підготовки до нього висвітлюються в науково-методичних доробках Є. О. Адамович, Б. А. Буяльського, Т. Ф. Завадської, А. Й. Капської, А. П. Коваль, Л. Ю. Коренюка, Б. С. Найдьонова, Г. А. Олійника, В. В. Осокіна та ін. Однак проблема формування виразності усного мовлення майбутніх вихователів ДНЗ є недостатньо дослідженою. Не визначені, на жаль, зміст та форми роботи, що давали б можливість системно формувати й розвивати такі компоненти інтонаційної виразності мовлення, як темп, мелодику, логічну наголошуваність слів, позначення місця пауз у тексті тощо. Тому процес формування виразності усного мовлення студентів вимагає пошуку шляхів оптимізації мовленнєвого виховання майбутніх вихователів ДНЗ.

У своїй статті основну увагу ми зосереджуємо на різних точках зору на зміст понять "виразність мовлення", "інтонація".

Аналіз робіт із культури мовлення, риторики, теорії літератури дозволяє виявити різні точки зору на зміст поняття "виразність мовлення". Більшість дослідників указують на багатокомпонентність даного поняття. В окремих випадках до нього включається тільки комплекс інтонаційних засобів (Е. Д. Дмитриєва, Р. Р. Майман, Б.С.Найденів та ін.). При цьому деякими авторами фонетичні, морфологічні, синтаксичні, стилістичні засоби художньої виразності називаються як рядопологаючі (В. В. Виноградов, Л. А. Булаховський, Г. Л. Абрамович, И. Ф. Волков, А. И. Єфимов и т. д.). Інші вітчизняні та російські вчені поділяють ці засоби на дві великі групи: *інтонаційні* й *стилістичні* (семантичні й синтаксичні) (Г. О. Адамович, Л. О. Горбушина, Б. Н. Головин, Є. М. Карська, Г. П. Коваль, Є. М. Кучеренко, С. Л. Рубинштейн, В. Е. Сиркіна Т. Ф. Завадська,

О. І. Черноморов та ін.). Досить часто дослідники вводять у зміст поняття мовленнєвої виразності невербальні засоби – міміку (зміна форми губ, очей, брів, рухливість обличчя), жести (будь-які рухи рук, тіла з метою підкреслення значення того, про що говориться), позу (К. Изард, С. Л. Рубинштейн, П. Сопер та ін.), пояснюючи це зоровими та слуховим сприйняттями, при чому зорове сприйняття дослідники вважають сильніше зорового. Науковці зазначають, що виразні рухи доповнюють і забезпечують точність інтерпретації вербального повідомлення (А. А. Бодалев, К. Изард, В. А. Лабунська, П. Н. Якобсон та ін.). Більшість авторів (Б. Н. Головин, С. И. Ожегов, З. В. Савкова, П. Сопер, Е. В. Язовицький та ін) головним елементом звукової виразності мовлення називають інтонацію, де основними компонентами виступають характеристики голосу (тембрування й мелодика), темпоритм мовлення, логічні й психологічні паузи.

Для нашого дослідження особливе значення має точка зору, яка висвітлюється в роботах останніх років (З. В. Савкова, О. І. Марченко, В. Г. Третьякова та ін.). Авторами поняття виразності трактується як інтегративна особливість мовлення, що включає звукові, лексичні, синтаксичні й невербальні засоби. Розглянемо найбільш вдалі тлумачення цього терміна в сучасній науковій літературі.

Слово “інтонація” (від лат. “intono” – голосно вимовляю) як термін важливого компоненту мови давнього походження. “Інтонація – ритміко-мелодичний лад, що відбиває інтелектуальну та емоційно-вольову сторони мови в послідовних змінах висоти тону, сили й часу звучання, а також тембру голосу” [3, с. 57]. “Інтонація – це видозміни висоти звучання, сили, тембру голосу, членування мовлення паузами (логічними, граматичними, психологічними, логіко-граматичними) у процесі розгортання мовлення” [1, с. 198]. “Інтонація – це ритмікомелодійний лад мови, послідовна зміна висоти тону, сили й часу звучання голосу, що відбиває інтелектуальний та емоційно-вольовий зміст мовлення” [4, с. 8].

У літературознавчому словнику-довіднику зазначається: “Інтонація – це основні виражальні засоби мовлення, які, виконуючи комунікативну, структурну та аксіологічну функції, дають можливість відтворити ставлення (найчастіше емоційне) мовця до певного предмета чи співбесідника” [2, с. 317].

Щоб зрозуміти всю складність інтонації, треба глибоко вникнути у складові взаємозв'язки її фізичних характеристик, сприйманих якостей, мовних значень і змісту висловлення, адже інтонація сама по собі не існує, а взаємодіє з логіко-емоційним змістом і лексико-граматичною будовою речення, на основі яких вона функціонує. У словниках лінгвістичних термінів можна знайти диференціацію інтонаційних засобів:

- інтонаційно-акцентний (належить до тону й сили);

- інтонаційно-мелодійний (належить до явищ висоти тону, мелодики, інтенсивності, темпу);
- інтонаційно-синтаксичний (акцентно-інтонаційні способи членування висловлювання й вираження синтаксичних відношень);
- інтонаційно-смісловий (при якому інтонація є засобом семантичного членування, об'єднання і виділення синтаксичних послідовностей) [1, с. 198].

Зважаючи на це, відзначимо, що інтонація – це мелодика, наголос, темп, пауза. Тембр голосу є індивідуальністю кожного мовця, тому його не вважають обов'язковим компонентом інтонації.

Феномен виразності мовлення визначається об'єктивними й суб'єктивними факторами. Об'єктивність виразності характеризується вибором адекватних, тобто об'єктивно відповідних змісту мовлення, засобів вербальної та невербальної виразності. Суб'єктивність виразності мовлення обумовлена цілою низкою причин: по-перше, спрямованістю й силою особистих емоцій людини; по-друге, наявністю певних знань про засоби виразності мовлення та їх значення, рівнем сформованості цілої низки спеціальних умінь щодо використання засобів виразності; по-третє, характером досвіду самостійної мовленнєвої діяльності студента й, кінець-кінцем, індивідуальними особливостями мовця. Зазначимо, що суб'єктивний характер виразності мовлення залежить, у першу чергу, від емоційності особистості.

Виразність мовлення формується впродовж усього життя: і мовленням середовища (родини, друзів, колег), і мовленням авторитетів (учителів, майстрів сцени, екрана тощо), і художньою літературою, читання якої вголос – для себе й для слухача – виробляє не тільки чуття мови, а й чуття образу, емоції – “душі” тексту, адже за допомогою мови люди передають свої почуття та переживання, захоплення та здивування, радість, горе, які передбачають не лише комунікативні цілі, а й служать засобом самовираження.

Найбільше на виразність мовлення студента впливають практичні заняття з дитячої літератури та дошкільної лінгводидактики. Адже виразне читання поетичних і прозових дитячих творів є і мистецтвом (коли студенти його демонструють на практичному занятті, зі сцени на літературних вечорах, олімпіадах, різноманітних конкурсах тощо), і методом (коли здійснюється аналіз твору з метою навчити всіх студентів виразно його читати), і прийомом (коли виразно читається речення чи частина тексту, яка повинна сприяти реалізації відповідної навчальної мети).

Таким чином, сукупний аналіз лінгвістичної й психолого-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що поняття виразності мовлення має інтегративний характер. Засвоєння студентом виразності мовлення забезпечує адекватність передачі інформації й ефективність мовленнєвої комунікації з оточуючими, сприяючи тим самим встановленню результативності взаємодії. Особливості виразності

мовлення тісно пов'язані з проявом індивідуальності людини в мовленнєвій діяльності, вони характеризують мовця з різних точок зору й допомагають зрозуміти рівень його особистої, зокрема й мовленнєвої культури.

Список використаної літератури

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич – Львів : Світ, 1990. – 232 с.
2. Літературознавчий словник-довідник / Р. Г. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – К., 1997. – 498 с.
3. Ладыженская Т. А. Методика развития речи на уроках русского языка / Т. А. Ладыженская. – М. : Просвещение. – 1988. – 97 с.
4. Шпунтов А. И. Система работы над логическим ударением на уроках чтения / А. И. Шпунтов // Почат. шк. – 1987.– № 4. – С. 16 – 21.